HØJBY nyt

Lokalnyheder for Højby-Lindvedområdet

Indlæg i Højby Nyt 2014 nr. 1

Da Allerup-præsten købte gård i Højby

Af: Paul Georg Pedersen, formand for Højby Lokalhistoriske Arkiv

I 1788 var Christian Iversen Hvalsøe blevet kaldet til præst i Allerup-Davinde kirkesogne af den daværende ejer af "Bramstrup", og året efter blev han gift i Nr. Lyndelse Kirke med Viviche Juliane Langhoff, ældste datter af pastor Lauritz Langhoff og hustru i Nr. Lyndelse præstegård.

I 1815, to år efter Statsbankerotten i Danmark, blev gården "Granly" på Nr. Lyndelsevej 2 i Højby solgt til den daværende fæster, Lars Hansen, til selveje for 10.000 rigsbankdaler med en udbetaling på 400 rbd.

Men i 1819 bliver han indkaldt for Kommissionen i Kammerjunker von Heinens Konkursbo på Hollufgård, da der siden salget ikke er betalt hverken afdrag eller renter, med påbud om betaling af de forfaldne renter og afdrag på gælden, som var aftalt ved handlen. Men da Lars Hansen ikke så sig i stand til at betale, indgik man i Kommissionen, tillige med en anden gårdmand i byen, der var i samme situation, den aftale, at de begge blev fæstere igen under Hollufgård på samme betingelser som før 1815.

I 1822 sker der det, at præsten fra Allerup, der nu var blevet 66 år, pludselig af Hollufgård, køber "Granly" i Højby fri til selveje, hvilket vi på Arkivet tid efter anden har studset en del over, da det på den tid var ret så usædvanligt for en præst at købe en gård, og så lige netop en gård i præstens nabosogn?

Det skal også med, at den gamle fæster, Lars Hansen på "Granly", der ikke kunne få det til at løbe rundt økonomisk som selvejer, blev boende på gården med sin familie, og drev den videre, efter at pastor Hvalsøe i 1829 havde købt "Granly" fri fra Hollufgård.

Den 5.12.1845 overdrager pastor Hvalsøe i Allerup, efter 16 år, gården "Granly" til en søn af den gamle fæster Lars Hansen, der havde drevet gården indtil sin død i 1838, hvorefter hans enke og børnene, med sønnen Hans Larsen som den ældste, havde taget over.

Pastor Hvalsøe og hustru fik 14 børn, hvoraf kun 6 levede, da han døde i 1850. Hvalsøes svigerfar, præsten i Nr. Lyndelse Lauritz Langhoff var gift 3 gange og fik 15 børn. En søn fra Langhoffs 2. ægteskab fik en datter: Laurentia Christiane Augusta Langhoff, der i 1846 af gamle pastor Hvalsøe i Allerup Kirke blev viet til netop sønnen på "Granly", gårdmand Hans Larsen.

Iflg. Folketællingerne i Allerup 1840 og 45 fremgår det, at Laurentia Christiane Augusta Langhoff var husjomfru for den gamle fru Hvalsøe i Allerup præstegård, indtil hun flyttede ind som nygift husmoder på "Granly" i 1846.

Historier om Hvalsøe

Om pastor Hvalsøe har vi på arkivet en beskrivelse stykket sammen af tidligere gårdmand Laurits Kristiansen på "Torsa-

gergård" i Højby, som var meget historisk interesseret, og hvor gården havde været i slægtens eje i generationer tilbage i tiden og som ligeledes havde familie i Allerup. De fleste historier stammer fra en kapelan Brummer, der i 10 år fra 1840 til Hvalsøes død i 1850 var tilknyttet kirken. Laurits fortæller om en mand, der i hans tidligste barndom var glarmester her på egnen og som i flere år havde været avlskarl for pastor Hvalsøe, hvor han bl.a. kørte for præsten, når denne om søndagen skulle til Davinde og prædike. På den første søndag i tjenesten gik han i kirke i Allerup om formiddagen, for, som han sagde: "Jeg havde aldrig været i Davinde, og derfor ville jeg under gudstjenesten gå lidt omkring i byen, for præsten forlangte ikke, at jeg skulle gå i kirke begge steder".

Som sagt så gjort, og ved den tid, hvor han mente at gudstjenesten måtte være nær sin afslutning, gik han rygende på sin merskumspibe op mod kirken for at høre, hvor langt man var nået. Pludselig blev der stille i kirken, og han tænkte da, at så måtte gudstjenesten vel være forbi. Stor blev derfor hans overraskelse, da han pludselig hørte præsten med høj røst råbe: Kom indenfor du som går på kirkegården og foragter guds hus med din pibe! Jeg blev så bange, sagde han, at jeg løb alt hvad mine ben kunne bære mig hen over kirkegården og tog stendiget i et spring og landede dybt nede i den lavtliggende mark uden for kirkediget. Heldigvis kom han ikke noget til. Han havde ikke taget sig i agt for, at når præsten stod på prædikestolen, så kunne han gennem et vindue se ud på kirkegården og således få øje på ham. Hvad kirkegængerne, som jo intet kunne se, har tænkt, melder historien ikke noget om. Præsten havde dog ikke kunnet genkende sin kusk, og denne slap derfor for videre tiltale.

I 1840 fik Hvalsøe pga. sin høje alder en kapelan

Kapelan Brummer fortæller, at da han første gang skulle forestå gudstjenesten, sagde Hvalsøe til ham: Når De nu er i den ene ende af kirken og jeg i den anden, så må vi sågittefor (et udtryk han ofte brugte) da kunne holde menigheden samlet! Dette var i de tider dog ikke så vanskeligt, thi bønderne havde faktisk pligt til at gå i kirke, selv om det ikke ved lov var dem påbudt. Her et eksempel

En søndag var skrædderen kommet til byen Torup for blandt bymændene at tage mål til nye kasketter, af hvilken grund mændene samledes i den gård, hvor skrædderen var taget ind. Når bymændene på de tider samledes, blev de trakteret, og man gætter sikkert ikke fejl i, at både gammeltøl og brændevin i rigeligt mål blev serveret. Men da de gæve bymænd selvsagt ikke samtidig kunne være til tjeneste for både skrædder og præst, kom de ikke i kirke. Dette havde til følge, at samtlige bymænd, som havde deltaget i gildet, af pastor Hvalsøe blev indmeldt til herredsfogeden for at have deltaget i sviregilde nævnte søndag i stedet for at gå i kirke og høre Guds ord.

Den daværende herredsfoged Lüttichau var en meget selvstændig embedsmand, som ofte ordnede tingene efter konduite fremfor at følge lovens paragraffer. Da bymændene var mødt op, holdt han en kraftig straffetale, og spurgte dem bl. a., om de troede, det var meningen, at de om søndagen skulle gå til sviregilde frem for at søge Guds hus. Men da han havde udtømt sig, skete det, at en af bymændene tog til orde og sagde, at han gerne ville have at vide, hvor det stod skrevet, at man ikke havde lov til på en søndag formiddag at gå hen til en nabo og spise en høne. Ovenpå den uventede salut hævede herredsfogeden omgående mødet, og bymændene hørte ikke mere om den sag.

Herredsfogden har selv fortalt Laurits Kristiansens farfar, hvordan det gik til. Om bymanden, der tog ordet, sagde han: "Den mand skal jeg nok huske, hvad enten han havde en grøn eller en grå frakke på!" Pågældende mand var ny på egnen, og han har åbenbart vidst lidt mere end hans kollegaer.

Hvalsøe blev en gammel mand

De sidste 2½ år efter hans hustrus død havde han en gammel degneenke, madam Springer, som husholderske, og en dag følte han sig ikke rigtig tilpas. Hun trøstede ham med, at det nok gik over og tilføjede: "Nu skal vi have gule ærter til middag, så skal Far se, at så bliver Far nok rask igen!" Det blev Far dog ikke, og lidt senere sagde han: "Jeg tror sågittefor, det bliver til skidt med de gule ærter, madam Springer," og han bad hende om at hjælpe sig i seng og om at kalde på kapelan Brummer, der har fortalt dette.

Han blev så hos ham til han kort efter døde. Men så længe han var ved bevidsthed, hang hans øjne ved den skuffe, hvor han opbevarede sine værdipapirer. Han har sikkert, som mange af den tids præster, været en dygtig landmand, og han gik ikke ubemidlet bort. Da han var død, blev kapelanen hos ham indtil hans svigersøn i nabogården, Christen Hansen, var kommet til stede, for, som han sagde: Jeg turde ikke lade madam Springer være ene med pengeskuffen.

Hvalsøe-navnet stammer fra Hvalsø by og sogn i Roskilde Amt, hvor først hans oldefar og senere hans farfar styrede Københavns Universitets gods. Især hans farfar, Jacob Jørgensen, drev det meget vidt. Han var, ud over at bestride flere store stillinger i Statsadministrationen, forpagter af flere store gårde samtidig, bl.a. Ringsted Kloster, og købte i 1737 Gislingegård vest for Holbæk med 254 tdr. hartkorn. Pastor Hvalsøes far, Hans Jørgen Jacobsen Hvalsøe, var Cancelliråd og senere kammerråd og toldinspektør i Fredericia og i øvrigt den første, der får navnet Hvalsøe.